

Asia: VN/13714/2025

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle hyvinvointialue- ja maakuntajakolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Ehdotettu hyvinvointialuejakolaki (1 lakiehdotus)

Pohjois-Pohjanmaan liitto kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä, joka koskee hyvinvointialue- ja maakuntajakolain muuttamista sekä siihen liittyviä lakeja. Esityksessä ehdotetaan hyvinvointialue- ja maakuntajakolain jakamista kahteen erilliseen lakiin: hyvinvointialuejakolakiin ja maakuntajakolakiin. Lisäksi esityksessä tarkennetaan hyvinvointialueiden valtuustoryhmien toiminnan tukemista ja luottamushenkilöiden palkkioita koskevia säännöksiä. Tämä lausunto keskittyy erityisesti esityksen vaikutuksiin maakuntajakoon, hyvinvointialuejakoon ja erityisesti maakunnan liittojen toimintaedellytyksiin.

Hyvinvointialuejakolaki säilyttää hyvinvointialuejaon perusteet ennallaan, mutta esittää täsmennyksiä, kuten taloudellisen selvityksen vaatimuksen hyvinvointialueen jakautumistilanteissa. Hyvinvointialueet voivat jatkossa muodostua yhdestä tai useammasta kokonaisesta maakunnasta, mikä vähentää hyvinvointialuejaon muutosten automaattisia vaikutuksia maakuntajakoon. Tämä on kannatettava muutos, sillä hyvinvointialuejaon perusteet liittyvät ensisijaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämiseen, kun taas maakuntajako palvelee laajempia hallinnollisia ja aluekehittämisen tarpeita.

Esityksen mukaan hyvinvointialueen muuttamista koskeva päätös on tehtävä vuotta ennen voimaantuloa, ja kunnan siirtäminen toiseen hyvinvointialueeseen ajoitetaan seuraaviin aluevaaleihin. Tämä aikataulu tukee hallittua muutosten toimeenpanoa, mutta voi hidastaa reagointia kiireellisiin palvelutarpeisiin. Maakuntien liittojen näkökulmasta on tärkeää, että hyvinvointialuejaon muutokset eivät heikennä maakuntien yhtenäisyyttä tai alueiden kehittämisen edellytyksiä.

Ehdotettu maakuntajakolaki (2 lakiehdotus)

Esityksen keskeinen muutos on maakuntajaon irrottaminen hyvinvointialuejaosta ja sen säätäminen uudessa maakuntajakolaissa. Nykyisen hyvinvointialue- ja maakuntajakolain mukaan hyvinvointialueen muuttaminen vaikuttaa automaattisesti maakuntajakoon, mutta ehdotetussa maakuntajakolaissa maakuntajako määritellään itsenäisesti toiminnallisten, taloudellisten ja alueiden suunnittelun kannalta tarkoituksenmukaisten perusteiden mukaan. Tämä muutos vahvistaa maakuntajaon asemaa valtion aluehallinnon, kaavoituksen, aluekehittämisen ja muiden yhteiskunnallisten toimintojen perusjakona, mikä on perusteltua perustuslain 122 §:n mukaisten yhteensopivien aluejakojen näkökulmasta.

Esitys määrittelee maakuntajaon muuttamisen edellytykset ja prosessin selkeästi. Maakuntajaon muutoksen voi panna vireille valtiovarainministeriö, kunnat, maakunnan liitot tai muut ministeriöt, ja päätöksenteossa on kuultava laajasti asianomaisia tahoja. Tämä lisää maakunnan liittojen ja kuntien vaikutusmahdollisuuksia maakuntajaon kehittämiseen, mikä on positiivista. Esityksessä korostetaan myös kielellisten oikeuksien turvaamista, mikä tukee suomen- ja ruotsinkielisen väestön palveluiden saatavuutta.

Kuitenkin maakuntajaon pysyvyyden korostaminen voi rajoittaa joustavuutta reagoida nopeasti muuttuviin alueellisiin tarpeisiin, esimerkiksi elinkeinoelämän tai väestönkehityksen muutoksiin. Maakunnan liittojen kannalta on tärkeää, että maakuntajaon perusteet huomioivat riittävästi alueiden kehittämisen ja suunnittelun tarpeet, kuten työssäkäyntialueet ja elinkeinoelämän yhteydet.

Maakuntajako muodostaa perustan myös EU:n NUTS-luokituksille, jolla on suora merkitys rakennerahastojen suuntaamiseen. Siksi maakuntajaon vakaus ja kytkentä aluekehittämisen rakenteisiin on myös kansainvälisen vaikuttamisen näkökulmasta olennaista.

Ehdotetut muutokset hyvinvointialuelain 27 §:ään ja 87 §:ään

-

Muut huomiot esityksestä

Vaikutukset maakuntien liittojen toimintaedellytyksiin

Maakuntien liitot ovat keskeisiä toimijoita alueiden kehittämisessä ja maakunnan suunnittelussa, ja niiden toimintaedellytykset riippuvat vahvasti maakuntajaon selkeydestä ja pysyvyydestä. Esityksen myötä maakuntajako säilyy vakaana perustana maakunnan liittojen toimialueille, mikä tukee niiden pitkäjänteistä työtä maakuntasuunnitelmien, maakuntakaavojen ja alueellisten kehittämisohjelmien laatimisessa. Maakuntajaon irrottaminen hyvinvointialuejaosta vähentää riskiä, että sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiseen liittyvät muutokset aiheuttaisivat häiriöitä maakuntien liittojen toimintaan.

Esityksessä maakuntien liitoilla on oikeus panna vireille maakuntajaon muutoksia, mikä vahvistaa niiden roolia alueensa edunvalvojina. Kuitenkin muutosten vireillepano ja päätöksenteko edellyttävät laajaa kuulemista ja ministeriöiden hyväksyntää.

Esitys ei vaikuta suoraan maakuntien liittojen rahoitukseen, mutta hyvinvointialueiden taloudelliset selvitykset jakautumistilanteissa voivat epäsuorasti vaikuttaa kuntien ja kuntayhtymien toimivien maakuntien liittojen talouteen, jos omaisuuden ja velkojen jako johtaa ennakoimattomiin muutos- ja muihin kustannuksiin. Tämän vuoksi on tärkeää, että taloudelliset selvitykset ovat läpinäkyviä ja huomioivat kaikkien asianomaisten tahojen intressit.

Yhtenäinen ja vakaa maakuntajako tukee myös EU:n alue- ja rakennepolitiikan toteuttamista ja rahoituksen hallintaa kansallisella tasolla.

Yhteenveto ja johtopäätökset

Pohjois-Pohjanmaan liitto pitää hallituksen esitystä pääosin kannatettavana. Maakuntajaon ja hyvinvointialuejaon eriyttäminen selkeyttää aluejakojen perusteita ja tukee perustuslain mukaisten yhteensopivien aluejakojen toteutumista. Maakuntajaon vakaus vahvistaa maakuntien liittojen toimintaedellytyksiä, ja niiden oikeus panna vireille maakuntajaon muutoksia voi joissakin tapauksissa lisätä niiden vaikutusmahdollisuuksia. Hyvinvointialuejakoon liittyvät täsmennykset, kuten taloudellisten selvitysten vaatimukset, edistävät hallittuja muutoksia.

Ali-Sisto Antti
Pohjois-Pohjanmaan liitto